

Zelenková, Anna

## Slovenský literárny exil

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky.* 2005, vol. 54, iss. X8, pp. 227-228

ISBN 80-210-3691-5

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103270>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

fundaciji „Pallas Silesia“. Redaktor serií: Dariusz Rott. Katowice – Pszczyna 2004) představuje studii uvedených autorů a ukázky tvorby Johanna D. Heermana, rodáka z Raudten (nyní Rudna), kde spatřil světlo světa roku 1585. Vzdělání se mu dostalo nejprve v Rudné, kde jeho básnický talent objevil místní učitel Gregorius Fiebing, později pokračoval ve Wschowě (Fraustadt), kde bydlel v domě teologa a slezského pietisty Valeria Herbergera. Roku 1603 již studuje na gymnáziu sv. Alžběty ve Vratislavi a pak se přestěhoval do Brzegu do knížecího gymnázia (schola ducalis), kde také obdržel titul poeta laureatus caesarius. Pracoval pak jako duchovní v Köben (nyní Chobieni) – byl dvakrát ženatý a měl čtyři děti. Jeho poklidný, inspirativní život zničila třicetiletá válka – z Chobieně odchází do Leszna, kde byl osm let – umírá 1647. Jeho německy a latinsky psaná poezie reflektuje vliv petrarkizmu v tehdejší slezské poezii, zejména petrarkovskou poetiku očí (báseň *Ad Charibellam*).

Druhá kniha (Frank Wedekind: *Trost. Pociesszenie*. Výběr poezji. Ausgewählte Dichtungen. Překlad i opracowanie Teresa Kowalska. Biblioteka fundacji „Pallas Silesia“. Redaktor: Dariusz Rott. Katowice 2004) vznikla jako plod společného polsko-německého projektu Lycea Stefana Batoryho v Chorzowě a Aventina-gymnázia v Burghausenu. Jejím předmětem je německý básník Frank Wedekind (1864-1918), rodák z Hanoveru, jehož tvorba je spjata se satirou a časopisem *Simplicissimus*. Byl kontroverzní postavou (pronásledování cenzurou, dokonce policií) – ostatně stejně jako jeho švédský kolega August Strindberg, často pobývající v Ně-

mecku, jehož druhou ženu (Frida Strindberg-Uhl) si po rozvodu vzal za manželku a měl s ní syna. Jeho tvorba je spjata s Bavorskem a Berlínem. V letech 1902-1908 je jeho hlavní činností působení v kabaretu a herectví. Jeho vztah ke Slezsku a návštěvy tohoto kraje byly spojeny jednak s tím, že se zde jeho hry často inscenovaly (zejména ve Vratislavi), jednak byl přítelem nositele Nobelovy ceny, slezského básníka rodem z Ober Salzbrunn (nyní Szczawno Zdrój) Gerhartem Hauptmannem. Jeho poezie nese stopy expresionismu, který ji vrací k existenciálním polohám barokní gnómičké inspirace (básně *Trost*, *Gott und Welt*, *Galathea*, *Die Symbolistin*, *Frühling* aj.)

Třetí z knih (Aleksander Skowroński: *Wybór poezji*. Opracował i wstępem poprzedził Krzysztof Biliński. Biblioteka fundacji „Pallas Silesia“. Redaktor: Dariusz Rott. Katowice 2004) je antologie poezie slezského kněze Aleksandra Skowrońskiego (1863-1934), po restituci Polska vysokého církevního činitele, který jako Slezan udržoval povědomí o polskosti Slezska, i když kromě polštiny užíval jako básnický jazyk i němčinu a latinu. Jde o charakteristickou duchovní lyriku s vlasteneckým zabarvením. Slezsko byl v minulosti multikulturní region, kde se spojovaly i svářely vlivy polské, české, německé a ovšem latinské: tyto tradice se zde však i plodně propojovaly a obnova povědomí o nich v dnešní Evropě patří k moderní slavistice – tedy bohemistice a polonistice – stejně jako germanistice a latinským studiím.

Ivo Pospíšil

## SLOVENSKÝ LITERÁRNÝ EXIL

V současnosti už pojem národní literatura stráca svoj pôvodný obsah a orientuje sa najmä na medziliterárne a medzikultúrne súvislosti. Národná literatúra teda už nie je iba uzavretou etnicko-jazykovou, funkčne i geograficky vymedzenou jednotkou, tzn. texty písané iba domácom jazykom, vzniknuté na domácom území a pre domáci okruh čitateľov, ale je aj mnohotvárnym viackontextovým dialógom rôznych kultúrnych tradícií, ktorý sa odohráva aj za hranicami vlasti. Problematika tzv. emigrantológie (terminologicky označovaná ako exilová, emigrantská, menšinová, krajanská literatúra, mikroliteratúra atď.) využíva výskumy z oblasti filológie, politológie, etnológie či kultúrnej atropológie.

Slovenský spisovateľ a literárny vedec Peter Andruška sa vo svojej monografii *Krajanská literatúra a kultúra* (Filozofická fakulta Univerzity Konštantína

Filozofa, Katedra kulturológie, Nitra 2003, 346 s.) faktograficky zameral práve na literárnu tvorbu slovenskej emigrácie. Tejto problematike sa venoval už vo svojich predchádzajúcich prácach – v *Antológii slovenskej krajanskej poézie* (ed. P. Andruška, Topoľčianky 2001) a v zborníku *Slovenčina a slovenská kultúra v živote zahraničných Slovákov* (Nitra 2002). Otázka slovenského literárneho exilu znamená určitý komparatistický problém, ktorý pri malom národe súvisí s jeho sociálnou a štátoprávnou emancipáciou. Andruška sa odvoláva na Ďurišino chápanie medziliterárnosti a vychádza z toho, že existuje jedna (ale nie jediná) slovenská literatúra s viacerými vetvami a kontextovými špecifickosťami, ktorú spája hodnotový vzťah k materskej kultúre.

V úvodnej kapitole *Literárna tvorba a literárne kontexty* sa Andruška zamýšľa nad súčasným posto-

jom ku kultúrnym hodnotám a hovorí o inklinovaní k uprednostňovaniu dobových špecifik a nad významom krajankej literatúry (slovenskej dolnozemskej literatúry) v kontexte spoločných kultúrnych aktivít, pričom podrobne hodnotí vydané zborníky a knihy v rámci tejto problematiky. Najväčšiu pozornosť venuje v monografii práve tzv. dolnozemskej slovenskej literárnej tvorbe (kapitola *Slováci na Dolnej zemi*), tzn. slovenským textom Slovákov žijúcich na území bývalej Južoslávie, Maďarska a Rumunska. Dopĺňa tým domáce literárnohistorické práce, ktoré z medzinárodných kontaktov svojej kultúry najviac uprednostňovali slovensko-český a slovensko-maďarský kontext. Ďalšie kapitoly sa zaoberajú témou slovenskej emigrantskej literatúry v slovanskej aj neslovanskej Európe (tu sa stručne zaoberá aj slovensko-českými literárnymi a kultúrnymi vzťahmi, najmä po rozdelení republiky), v Amerike (USA,

Kanada, Argentína) a Austrálii. Monografiu zakončuje krátka úvaha nad otázkou krajankej literatúry ako aktuálnym problémom. Andruška z hľadiska sociologického prístupu podáva historické korene vysťahovalectva a spoločenskej situácie, ktorú dopĺňa stručnými biografickými portrétmi. Snažil sa o to, aby vytvoril prehľadný a ucelený obraz slovenskej krajankej literatúry.

Ako ale vidíme z obsahu, Andruškovi nešlo o teoretický výskum medziliterárnych kontextov slovenskej literatúry ani rôznych foriem bilingvnosti a biliterárnosti viacdomych spisovateľov. Autor možno práve preto ponechal bokom rozlíšenie exilovej, emigrantskej a krajankej literatúry a sústredil sa najmä na jednotlivé osobnosti, diela a kľúčové problémy. Zapíňa tak „biele miesta“ v slovenskej literatúre a prináša nové, dopĺňujúce pohľady na fenomén slovenskej literárnej emigrácie.

Anna Zelenková

## ZDAŘILÝ GENDEROVÝ SBORNÍK STUDIÍ

Vydavateľky zborníku *Žena v moderní ruské literatúre* (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2003) Miluše Zadražilová a Kamila Chlupáčová v ňom predkladajú práce vzniklé vesmäs v výberovom seminári *Ženský rukopis ruské literatúry*, otvorený r. 2001 na FF KU. Je nasnadé, že až na dva autory jsou v publikaci zastoupeny ženy. Je sympatické, že tak získali publikační možnost mladí lidé – studující či nedávni absolventi a absolventky nejen Karlovy univerzity, ale i univerzít v Olomouci, Ostravě, Bratislavě a filmové školy ve Zlíně. Ze stylu jejich rukopisu je ovšem patrné zkušené vedení a badatelský vzor obou editorek, jejichž fundované studie věnované uměleckému stylu básnické moderny a rané avantgardy zborník uvádějí.

Vstupní studie M. Zadražilové *Ženský rukopis ruské básnické moderny* mapuje vývoj poezie psané ženami od polozapomenuté básničky Karoliny Pavlovové přes Ljubov Gurevičovou, Marii Baškirceovovou s jejím proslulým deníkem přes analýzu takové výrazné osobnosti, jako byla Zinaida Gippiusová nebo předčasně zesnulá Mirra Lochvická. Na rozdíl od této básnicky silné generace vydaly vrstevnice mladších symbolistů spíše osobní svědectví formou dopisů a memoárů. Z dalších autorek Zadražilová vybírá mystifikující básničku Jelizavetu Dmitrijeovovou, aby pak zvláštní pozornost věnovala manželce V. Ivanova Lydii Zinovjevové-Annibal a jedné z čelných představitelky ruské avantgardy Jeleně Guro. Dotkla se tak v té době tabuizované

problematiky lesbických vztahů, kterou v zakódované podobě nachází i u mladší sestry filozofa Vladimíra Solovjova Polyxeny Solovjovové, hořce reagující na porevoluční teror. Hrůzy občanské války a průvodních represí, prožívané rovněž na Krymu, vyjadřuje lyrika sester Gercykových Adelaidy a Jevgenije. Zadražilová upozorňuje na lesbický podtext poezie Sofie Parnok, v jejíž tvorbě spatřuje stejnou otevřenost k budoucnosti jako u Zinaidy Gippiusové. Vytčením místa těchto méně známých básníček vedle vůdčích osobností Anny Achmatovové a Mariny Cvetajevové Zadražilová uvozuje analýzu poetiky těchto básníček, již se zabývá v následujících dvou studiích Kamila Chlupáčová. Na rozdíl od reprezentantky ženské nezávislosti M. Cvetajevové, již srovnává s Madame de Staël a G. Sandovou, je pro ni Achmatovová „strážkyní harmonie“ a pokračovatelkou Dantovou.

Po této vstupní kapitole, nesoucí název *Ženský rukopis*, následují dvě nestejně obsáhlé části. V oddílu *Obraz ženy* se L. Wolfová a M. Nováková zabývají analýzou povídky F. M. Dostojevského *Něžná*, jež se ve filmové adaptaci Stanislava Barabáše (1967) změnila podle M. Novákové v „*Krutou Krotkou*“. Oddíl uzavírá analýza Leontjevovy prózy *Zpověď manželce*, v níž její autor H. Nykl spatřuje předzvěst ruské dekadence. Třetí, nejrozsáhlejší část *Hledání identity* je věnována literatuře 20. století. Uvozuje ji analytická studie R. Bzonkové o ženských lágrových memoárech, na niž navazuje psychologická analýza